

CONSIDERATION OF PECULIARITIES OF THE SYSTEMS OF INNER AND OUTER SPEECH FOR TEACHING NON-PHILOLOGY STUDENTS PROFESSIONAL SPEECH

The article considers the problem of the peculiarities of the system of outer and inner speech for teaching professional speech skills of students of non-linguistic professions. The functions of outer and inner speech, forms and types of speech activity are determined.

Key words: professional speech of students of non-linguistic professions, the peculiarities of the system of outer and inner speech, the functions of outer and inner speech, forms and types of speech activity.

УДК 378.17:371.132:331.47

Мешко Г. М.

КУРС "ПРОФЕСІЙНЕ ЗДОРОВ'Я ПЕДАГОГА" В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ЗДОРОВ'ЯТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розкрито значення і місце курсу "Професійне здоров'я педагога" у системі підготовки майбутніх учителів до діяльності зі збереження і зміцнення професійного здоров'я, схарактеризовано його завдання, функції, змістове і технологічне наповнення. Описано досвід роботи з упровадження зазначеного курсу у практику роботи вищих педагогічних навчальних закладів.

Ключові слова: професійне здоров'я, майбутні вчителі, навчальний курс "Професійне здоров'я педагога", змістове і технологічне наповнення курсу, стратегія здоров'язбереження, професійна стресостійкість.

Професійне здоров'я вчителя є однією з фундаментальних проблем суспільства і стратегічною проблемою сучасної школи, а підготовка учителів до його збереження і зміцнення — актуальною проблемою психолого-педагогічної науки.

Аналіз сучасного стану підготовки майбутніх учителів до збереження і зміцнення професійного здоров'я свідчить про загальну незорієнтованість процесу навчання у вищій школі на цілеспрямовану підготовку студентів до здоров'ятворчої діяльності, а також про наявність великих невикористаних можливостей щодо формування у них готовності до такого виду діяльності.

У деяких вищих педагогічних навчальних закладах (вітчизняних і зарубіжних) є спроби запровадження курсів "Психофізіологія професійної діяльності", "Психологія здоров'я", "Лікувальна педагогіка", розробляються авторські курси у рамках дисертаційних досліджень "Культура здоров'я", "Культура професійного здоров'я", "Здоровий спосіб життя", "Здоров'язбережувальна педагогіка" тощо (О. Багнетова, Н. Гончарова, Г. Кривошеєва, С. Лебедченко, П. Кісляков, В. Магін, Г. Мітін, І. Новосолова, Н. Рибачук, В. Сокорєв, Л. Тихомирова, О. Хлівна, О. Яковлева та ін.). У більшості випадків розроблені авторські програми інформаційно-профілактичної та фізкультурно-оздоровчої спрямованості зосереджують увагу на формуванні здорового способу життя студентства.

Турбота про здоров'я студентів – майбутніх учителів – будується переважно на гігієнічних, психогігієнічних і фізкультурних підходах. Використовувані при цьому методи примусово-інформаційного характеру не здатні забезпечити головного — формування стійкої мотивації розумного способу життя. Необхідно впроваджувати гуманістичну парадигму у практику підготовки майбутніх учителів на основі формування у них чітких світоглядних позицій, ціннісних орієнтацій, переконань у пріоритетності здоров'я як

найвищої цінності людського буття і важливої складової ефективності педагогічної діяльності.

Для вирішення завдань підготовки майбутніх учителів до збереження і зміцнення професійного здоров'я потрібні принципово нові підходи, що спонукали б студентів до підтримання здоров'я власними силами. У них необхідно формувати активну позицію, світоглядно-оздоровчу лінію поведінки на основі принципів: "пізнай себе, створи себе, допоможи собі сам, оздоров себе сам", "здоров'я — через розумний спосіб життя". Майбутнім учителям потрібно вдивитися в себе як у складну цілісну систему, взяти на себе працю самоорганізації в сфері професійного здоров'я на основі своєї творчої активності, валеологічної грамотності і компетентності.

Аналіз зарубіжного досвіду свідчить про наявність і розробку освітніх здоров'яформувальних програм, які мають соціальну значущість і результативність (E. Broun, S. Gastley, I. Martin, R. Paffenberger, A. Paul, T. Weil та інші). Наприклад, у США і країнах Європи ще в 50-х роках ХХ століття з'явився прогресивний напрям "Health education" ("Навчання здоров'ю"), де основною ідеєю є втілення в освітні програми основ знань про здоров'я, про виховання, формування потреби в здоровому способі життя.

Для формування готовності студентів до збереження і зміцнення свого професійного здоров'я, не применшуючи у цьому процесі ролі медико-біологічних дисциплін, необхідно вивчати ще й спеціально орієнтовані курси, насамперед психолого-педагогічного циклу.

На підготовку майбутніх учителів до збереження і зміцнення професійного здоров'я спеціально орієнтований розроблений нами курс "Професійне здоров'я педагога". Мета статті полягає у розкритті ролі курсу "Професійне здоров'я педагога" у підготовці студентів до здоров'ятворчої діяльності, характеристиці його змістового і технологічного наповнення, описі досвіду його впровадження в практику ВНЗ.

Запропонований нами курс сприяє формуванню оптимальної стратегії збереження і зміцнення професійного здоров'я, професійної стресостійкості, компетентності здоров'язбереження майбутніх учителів. Завданнями курсу є:

- засвоєння студентами системи знань про суть професійного здоров'я, його критерії, детермінанти професійного здоров'я–нездоров'я педагогів, шляхи формування культури професійного здоров'я;
- формування ціннісного і відповідального ставлення до власного професійного здоров'я;
- ознайомлення з основними принципами, засобами, формами здоров'язбережувальної діяльності, сучасними оздоровчими технологіями;
- активізація у студентів прагнення до самостійного проектування програм збереження професійного здоров'я;
- мотивування до пошуку власних систем оздоровлення;
- формування саногенного мислення майбутніх учителів.

Крім зазначених завдань, курс виконує такі функції:

- гностично-дослідницьку (забезпечує засвоєння наукових знань, необхідних для створення студентом власної програми збереження і зміцнення професійного здоров'я, формування стратегії здоров'язбереження);
- компенсаторну (сприяє ліквідації прогалів у базовій освіті випускників шкіл, професійній підготовці майбутніх учителів щодо проблеми збереження і зміцнення власного здоров'я);
- превентивно-прогностичну (попереджує негативні прояви діяльності і поведінки студентів з урахуванням їхніх вікових особливостей).

Курс "Професійне здоров'я педагога" розрахований на 36 годин, вміщує два змістові модулі: "Професійне здоров'я як умова ефективності педагогічного процесу" і "Шляхи та засоби збереження і зміцнення професійного здоров'я. Основи професійної самореабілітації".

Зміст курсу ґрунтується на класичних філософських, психологічних, педагогічних, методичних, соціологічних, духовних концепціях з проблем збереження і зміцнення здоров'я людини, а також даних наукових досліджень у галузі психоенергетики, психосоматики, психології праці, ортобіотики.

Програмою курсу передбачено розгляд таких тем: "Професійне здоров'я педагога як стратегічна проблема сучасної школи"; "Детермінанти професійного здоров'я – нездоров'я педагога"; "Вплив професії на здоров'я педагога. Професійні кризи. Професійні деформації, деструкції особистості педагога, шляхи їх попередження і усунення"; "Професійний стрес. Емоційне вигорання"; "Стресменеджмент в педагогічній діяльності. Методи формування професійної стресостійкості"; "Профілактика і сповільнення процесу професійного старіння. Професійне довголіття"; "Ортобіотика у професійній діяльності"; "Гармонія особистості педагога і його професійне здоров'я"; "Технології збереження професійного здоров'я. Професійна самореабілітація. Психотехнології самооздоровлення" [2].

Курс передбачає детальне ознайомлення майбутніх учителів з основними професійними труднощами, спрямовується на розуміння і знання майбутніми учителями самого себе, на корекцію особистісних рис, що заважатимуть ефективному виконанню професійних завдань, розвиток особистісних ресурсів, що сприятимуть особистісно-професійному зростанню, формуванню позитивної "Я-концепції", продуктивних стратегій розв'язання складних, конфліктних ситуацій, навичок асертивної поведінки.

Вивчення програмного матеріалу відбувається на лекціях, практичних заняттях, а також у процесі самостійної та індивідуальної роботи у позаурочний час (виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань (ІНДЗ), творчих робіт, реферативних повідомлень, розв'язування педагогічних задач тощо). Тематика ІНДЗ, творчих робіт, реферативних повідомлень дуже різноманітна. Наприклад, студенти виконують такі творчі завдання: скласти модель особистості педагога з позиції здоров'язбереження; створити "Кодекс професійного здоров'я педагога"; як його позбутися мислення "червоного олівця"; як стати самоефективною особистістю тощо.

Майбутнім учителям пропонуємо підготувати реферативні повідомлення на теми: "Псевдостиль педагогічної діяльності і професійне здоров'я педагога", "Закони розумного способу життя педагога", "Негативні особливості темпераменту і характеру педагога, що заважають його успішній діяльності і погіршують його професійне здоров'я", "Акме як інтегральна формула професійного здоров'я педагога", "Вплив професійного здоров'я на емоційне благополуччя учнів" тощо.

Ми наголошуємо майбутнім учителям на тому, що неможливо входити у професію з установками надзвичайно високих стандартів, гіпервідповідальності. Не можна поєднувати особисту і професійну самооцінку, бо тоді фахівець руйнується як цілісність. Він старається працювати швидше як придуманий, ніж реальний педагог. Не потрібно "самоізолювати" себе від зовнішнього світу, абсолютно занурюючись в реальність, де є тільки педагоги школи. Недругорядну роль для профілактики і усунення синдрому "емоційного вигорання" відіграють неформальні професійні зустрічі, конференції, спілкування з людьми інших професій.

У майбутніх учителів ми формуємо установку, що синдром "емоційного вигорання" – це наш психологічний захист. На перші симптоми вигорання варто дивитись не як на жахливу небезпеку, що може підстерігати кожного вчителя, а як на знак, який подається для того, щоб ріст особистості і її професійний потенціал захистити. Вони і є вісниками того, що людина дозріла для росту, для розвитку, і що в її життя вже просяться зміни [1].

Усі превентивні заходи і профілактична робота повинні сприяти підвищенню психолого-педагогічної компетентності вчителя. Це допоможе формуванню його самосвідомості, розумінню ним сильних та слабких сторін своєї особистості, шляхів та засобів професійного самовдосконалення, гармонізації особистості. Усунення ознак синдрому "емоційного вигорання" залежить і від вироблення психологічного захисту педагога у процесі його професійного й особистісного росту. А якщо у вчителя буде

здатність до самооновлення, експериментування, нового погляду на свою особистість, на навчальний матеріал і предмет, який він викладає, то з ним ніяке "емоційного вигорання" не трапиться. Коли ж і трапиться, то він переживе його з найменшими втратами.

Активізує пізнавальну діяльність студентів пошук висловлювань видатних людей, мислителів, вчених про здоров'я людини, а потім їх аналіз на практичних заняттях з курсу "Професійне здоров'я педагога". Студенти створювали "Літопис цікавих думок" про здоров'я педагога. Для прикладу наведемо деякі висловлювання з "Літопису цікавих думок":

"Здоров'я — це ж не пігулка, яку можна проковтнути для того, щоб потім вже ні про що більше не турбуватися, це та вершина, яку кожен повинен подолати сам" (В. Шененберг).

"Наше життя таке, яким його роблять наші думки" (М. Аврелій).

"Здорове тіло — продукт здорового розуму" (Б. Шоу).

"Точно вибрана професія — запорука довголіття. Від роботи потрібно отримувати радість, а не жахливі сни. Ну, нехай, не радість, а хоч би спокійне задоволення" (В. Годтвіс) тощо.

У процесі викладання курсу ми використовуємо комплекс різноманітних методів і засобів, що спрямовуються на розвиток внутрішніх сил майбутнього вчителя, розширення його професійної самосвідомості, послаблення психічного напруження, формування саногенного мислення, гармонізацію його внутрішнього світу. Це і використання психодіагностичних методик для визначення потенційних можливостей свого організму, рольові ігри, розв'язування педагогічних задач з елементами драматизації, психомалюнки ("Я-реальний педагог — Я-ідеальний педагог", "Яким я є і яким мене бачать учні", "Я в стресовій ситуації" тощо); психологічні ігри ("Думки про характер", "Внутрішній промінь", "Життєва мозаїка" і ін.); вправи (наприклад, "Написати своєму кривднику невідправленого листа", "Намалювати карикатуру на свого кривдника", "Координати життя", "Подорож у дитинство", "Змивання", "Чарівна паличка"); вирішення проблемних ситуацій (складні ситуації педагогічного спілкування для програвання і обговорення пропонують самі студенти зі свого життєвого досвіду) і т.п.

Корисним, на нашу думку, є читання й обговорення студентами психолого-педагогічної літератури з проблем збереження і зміцнення професійного здоров'я вчителя, підвищення його стресостійкості і складання на основі прочитаного і опрацьованого "Пам'яток" для майбутнього вчителя. Тематика пам'яток приблизно така: "Ліки від професійного стресу", "Рецепти душевної рівноваги", "Як не згоріти у полум'ї професії", "Як лікувати ерозію душі", "Як педагогу досягти гармонії душі", "Професійне довголіття: шлях до нього", "Педагогічна кар'єра без стресу", "Сам собі психотерапевт! Як саме?" і т.п. Складання таких пам'яток сприяє якісному оволодінню теоретичним і практичним матеріалом щодо шляхів збереження і зміцнення свого професійного здоров'я.

Немаловажне значення при опануванні курсу має ознайомлення майбутніх учителів із психологічними методами збереження і відновлення професійного здоров'я, психотехнологіями самооздоровлення (системи оздоровлення М. Норбекова, В. Синельникова, метод Х. Сільва, метод "зцілюючих налаштувань" Г. Ситіна, метод самонавіювання за Е. Кюе, система оздоровлення та зцілення з допомогою рейкі, антистрестехнології тощо). В основі багатьох цих систем лежить ідея, що з допомогою сили розуму можна вилікувати багато хвороб, використовуючи при цьому техніки "творчої візуалізації", афірмації, прощення усіх і себе. Змінивши мислення, можна змінити своє життя, набути душевної рівноваги, що веде до успіху в житті і професійній діяльності.

На практичних заняттях курсу кожний студент презентував створену ним "Психологічну аптеку для вчителя", рекламував її "асортимент": на одних полицях — засоби для хорошого настрою, впевненої асертивної поведінки, високої працездатності, емоційної збалансованості, а на інших — засоби від злості, заздрості, поганого настрою, втоми, песимізму, дратівливості, агресивності, підвищеної конфліктності. На окремих полицях розміщені засоби від емоційного вигорання, професійних деформацій, професійного стресу, професійних хвороб. Все це не чудо-ліки, а вправи, методи, прийоми, технології, які

дозволяють зміцнити професійне здоров'я, відновити душевну рівновагу, досягти емоційного благополуччя, гармонії в душі. Цікавими є надписи "при вході" до аптеки та на її стінах: "Психологічне мистецтво професійного довголіття", "Дорожче за здоров'я тільки лікування", "Якщо немає грошей на лікування — будь здоровим", "Сучасна медицина не лікує, а продовжує можливість вести неправильний спосіб життя", "Пігулки емоційно занедбаній людині", "Здоров'я не купиш — його розум дарує" та ін.

Важливим результатом вивчення курсу "Професійне здоров'я педагога" є складання індивідуальних програм збереження і зміцнення професійного здоров'я. Будуючи їх, студенти вчаться визначати цілі здоров'язбережувальної діяльності, поетапні способи їх досягнення, прогнозувати кінцевий результат, виявляти ефективність здоров'язбережувальних заходів тощо.

Для реалізації поставлених завдань важливе значення має особистість викладача педагогіки і психології, чия життєва і професійна позиція є дуже важливим фактором особистісного і професійного розвитку майбутніх учителів. Цілком справедливим є твердження, що педагогіка і психологія — це навчальні дисципліни "незаочного збагнення" (Б. Братусь). Виховний вплив неможливо здійснювати тільки "засобами" свого предмета, він повинен реалізовуватися всіма можливими засобами, що є в розпорядженні педагога, включаючи власну особистість, моральний вигляд, ціннісні орієнтації. Викладач педагогіки, психології "вводить" студента у предмет не тільки через знання, а через самого себе, як професіонала, як особистість. Тому викладачеві педагогіки дуже важливо вміти реалізувати ідеї "вчителювання", "таємниць" учительської професії, "маленьких секретів" великої майстерності, педагогічної взаємодії тощо. Саме яскраві, творчі педагоги своїм впливом запалюють у студентів бажання бути хорошим учителем, відповідати ідеалу, підтримувати "професійну форму". Особистий приклад викладача сприяє кращому переконанню в необхідності здоров'ятворчої діяльності, вибору оптимальної стратегії збереження професійного здоров'я, формуванню навичок розумного способу життя.

К. Юнг указував, що педагоги, покликані виховувати особистість, повинні бути самі вихованими і бути особистостями. У більшості випадків педагоги самі отримують дефектну освіту і виховання, хоча закінчивши навчання, апріорно вважаються вихованими [4]. Актуально в розглядуваному аспекті звучить думка К. Ушинського про те, що програми і методи виховання тільки тоді будуть мати силу в дійсності, якщо вони перейдуть у переконання педагога [3, с. 340-341]. Викладач, що навчає питанням здоров'ятворчої діяльності, повинен сам бути втіленням еталонів, які він пропонує, бо в інакшому разі поставлені завдання не тільки не досягаються, але може бути і зворотний ефект.

Отже, сьогодні важливого теоретичного і практичного значення набуває робота з визначення нових граней забезпечення фізичного, психічного і духовного здоров'я майбутніх учителів, формування у них здатності вирішувати складні професійні завдання, вироблення у них життєвої стійкості, озброєння механізмами і технологіями самопомоги, самореабілітації, розробки життєвих і професійних стратегій, проектів. Потрібно інтегрувати знання майбутніх учителів з питань збереження і зміцнення професійного здоров'я, отримані при вивченні різних дисциплін, та доповнювати їх потрібним змістом для повноцінної підготовки у визначеному напрямі.

Відкритим залишається питання розробки цілісної системи підготовки майбутніх учителів до збереження і зміцнення професійного здоров'я на етапі підготовки у вищій школі, створення здоров'язбережувального освітнього середовища у вищому навчальному закладі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Витковский А. Когда вдруг заметишь что тебе все равно / А. Витковский // Первое сентября. – 2009. – №14.
2. Мешко Г.М. Програма навчального курсу "Професійне здоров'я педагога" [для студентів вищих педагогічних навчальних закладів] (за вимогами кредитно-трансферної системи

- організації навчального процесу) / Г.М. Мешко. – Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2008. – 34 с.
3. Ушинський К.Д. Твори 6-ти т. Т. 4. – К. : Рад. школа, 1952. – 518 с.
4. Юнг К.Г. Собрание сочинений. Конфликты детской души / К.Г. Юнг; [пер. с нем]. – М. : Канон, 1994. – С. 186-200.

Мешко Г. М.

КУРС "ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ ЗДОРОВЬЕ ПЕДАГОГА" В СИСТЕМЕ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ К ЗДОРОВЬЕТВОРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В статье раскрыты значение и место курса "Профессиональное здоровье педагога" в системе подготовки будущих учителей к деятельности по сохранению и укреплению профессионального здоровья, охарактеризованы его задачи, функции, содержательное и технологическое наполнение. Описан опыт работы по внедрению указанного курса в практику работы высших педагогических учебных заведений.

Ключевые слова: профессиональное здоровье, будущие учителя, учебный курс "Профессиональное здоровье педагога", содержательное и технологическое наполнение курса, стратегия здоровьесбережения, профессиональная стрессоустойчивость.

Meshko G. M.

THE COURSE "PROFESSIONAL TEACHER'S HEALTH" IN THE SYSTEM OF FUTURE TEACHERS' TRAINING FOR HEALTHY ACTIVITY

The article investigates the meaning of the course "Professional teacher's health" and its place in the system of future teachers' training. It is characterized its objectives, functions, content and technological content. The article describes the experience taken from the implementation of the given course into the educational process of higher educational institutions.

Key words: professional care, future teachers, training course "Professional teacher's health", semantic and technological content of the course, the strategy of health caring, professional stress stability.

УДК 378

Пономаренко Г.О.

ЗНАЧУЩІ ОСВІТНІ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТА: ДЕФІНІТИВНИЙ АНАЛІЗ

У статті здійснено дефінітивний аналіз значущих освітніх компетенцій студента. Розглянуто особливості змісту навчання у вищих навчальних закладах, що орієнтується на потреби українського суспільства й забезпечується не тільки ціннісно-смісловими, загальнокультурними, навчально-пізнавальними, науково-інформаційними, комунікативними, соціально-трудовими компетенціями, компетенціями саморегуляції і рефлексії та наявністю знань, умінь і навичок, з'єднаних із соціально важливими й професійно значущими якостями особистості, але й здатністю ефективно застосувати їх у конкретній ситуації для ефективного розв'язання поставленого завдання.

Ключові слова: компетенції, компетентнісний підхід, ключові компетенції, загальні компетенції, наочні компетенції, академічні компетенції, комунікативні компетенції, дослідницькі компетенції, організаційні компетенції, значущі освітні компетенції студента.

В умовах соціо-економічних змін, що відбуваються у світі, зокрема й у нашій державі, основним ресурсом стає мобільний і висококваліфікований людський капітал. Кінцевим результатом освіти вважають готовність і здатність молодих людей нести особисту відповідальність не тільки за власне благополуччя, а й за добробут суспільства. Важливою